

УДК 378 14:37.013 74:801

Іконнікова Марина Валеріївна

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна

КАР'ЄРОЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГІВ

У статті розкрито особливості використання кар'єро зорієнтованого підходу у професійній підготовці філологів. Акцентовано увагу складниках освітнього процесу, організованого на засадах кар'єро зорієнтованого підходу (психологічному, педагогічному, змістовому, технологічному, діагностичному). Наголошено на необхідності удосконалення психолого-педагогічного супроводу щодо формування готовності філологів до розвитку кар'єри на основі проблематизації змісту навчальних дисциплін, використання інтерактивних методів і технологій, діагностичного інструментарію.

Ключові слова: кар'єра, кар'єро зорієнтований підхід, професійна підготовка, філолог, готовність до розвитку кар'єри, психолого-педагогічний супровід.

Вступ. Сучасні суспільні, соціально-економічні та соціокультурні перетворення в Україні актуалізують потребу у фахівцях, здатних приймати нестандартні рішення в умовах ринкової конкуренції, долати стереотипи в професійній й особистісній сферах життя. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та Проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. наголошено на необхідності забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців, готових до професійно-кар'єрного розвитку, конкурентоздатних на ринку праці. Не є виключенням і фахівці в галузі філології. Зростання міжнародної та міжмовної комунікації у всіх сферах людської діяльності зумовлює потребу у фахівцях, які б забезпечували та контролювали комунікаційні процеси. Нині філолог виконує безліч функцій, які в далекому минулому не були йому притаманні з огляду на особливості професії. Професія філолога за період свого становлення та розвитку набула багатогранного та інтегрованого характеру, що зумовило необхідність трансформації цілей та завдань їхньої професійної підготовки на засадах компетентнісного та кар'єро зорієнтованого підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На переконання науковців, професійна кар'єра – це передусім індивідуальна траєкторія руху (життєвого і професійного шляху) особистості, яка формується у процесі професійної підготовки у ВНЗ. Відтак завданнями вищої школи визначено підготувати майбутніх фахівців до її успішної самореалізації, навчити об'єктивності самооцінки індивідуальних навичок, ділових якостей, правильності визначення цілей кар'єри. Проблему професійної кар'єри та формування готовності майбутніх фахівців до реалізації професійної кар'єри досліджували А.Борисюк, А.Деркач, Д.Закатнов, Е.Зєр, Р.Калениченко, О.Кібанов, М.Міропольська, Є.Могильовкін, О.Молл, А.Нагорная, М.Пряжников, Е.Шейн та ін.

Мета статті – обґрунтувати особливості підготовки майбутніх філологів на засадах кар'єро зорієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Поняттєво-категоріальне поле проблеми дослідження зумовлює вивчення та ґрунтовний аналіз таких понять як «кар'єра», «професійна кар'єра», «кар'єро зорієнтований підхід», «кар'єро зорієнтоване навчання» «професійна адаптація», «професійна мобільність», «професійне просування». Найбільш активно дослідження детермінант кар'єрного вибору й розвитку проводилися в 70-80-і роки ХХ століття в зарубіжних країнах, що уможливило виокремлення наукових напрямів і шкіл, визначених насамперед студіями Д.Грінхуса, Д.Левінсона, Р.Пека,

С.Сіарса, Д.Сьюпера, Е.Шейна, С.Шартла. Підтримуємо позицію А.Маркової, яка пропонує широке (професійне просування, зростання, сходження до професіоналізму, перехід від одних етапів професіоналізму до інших, процес професіоналізації (від вибору професії до оволодіння нею, потім зміцнення професійних позицій)) й вузьке (посадове просування) розуміння кар'єри [5, с.123]. Щодо вузького розуміння йдеться не лише про оволодіння рівнями й ступенями професіоналізму, але й досягнення визначеного соціального статусу в професійній діяльності. Цей тип кар'єри становить свідомо обраний і реалізований працівником шлях посадового просування, прагнення до наміченого статусу, що забезпечує професійне й соціальне самоствердження людини відповідно до рівня її кваліфікації. Незважаючи на диверсифікацію поглядів науковців на означену проблему, спільною позицією тлумачення професійної кар'єри як процесу поступового просування службовими сходинками, що супроводжується зміною професійних ролей і видів діяльності для досягнення успіху. У словниках та енциклопедіях «кар'єра» тлумачиться як рух, шлях до зовнішніх успіхів, слави, пошани; професія, рід занять; успішне просування щаблями професійної, соціальної, посадової або іншої ієрархії; послідовність професійних ролей, статусів і видів діяльності в житті людини [2]. В англійській термінології поняття «кар'єра» має два відповідники «career» та «promotion» (просування по службі, підвищення у званні, чині) [12].

Представники філософського, соціологічного, економічного підходів визначають кар'єру як свідомо обраний і реалізований людиною процес становлення її соціального, посадового й кваліфікаційного статусу, що забезпечує професійно-особистісне й соціальне самоствердження. Водночас ці науки не розглядають кар'єру з позиції професійно-особистісного зростання тобто у психолого-педагогічній проекції. Усі науковці наголошують, що в період професійної підготовки немає усвідомленості студентами важливості цього етапу для майбутнього професійно-кар'єрного розвитку. Це виявляється у відсутності постановки кар'єрних цілей, планів, невмінні організувати свою діяльність й адекватно оцінити свої можливості в кар'єрному розвитку [1; 6; 8; 11].

Проблема формування професійної компетентності фахівця, у тому числі філолога, отримала найбільш широкий розгляд в межах компетентнісного підходу, який нині відображає основні аспекти процесу модернізації сучасної вищої освіти. Водночас складником професійної компетентності філолога є кар'єрна компетентність, що характеризує його прагнення і готовність до професійної самореалізації, супроводжується адекватною

рефлексію і визначає цілеспрямований процес і результат розвитку професійної кар'єри. Кар'єрна компетентність майбутнього філолога являє собою здатність вільно оперувати знаннями і уміннями для розв'язання кар'єрних завдань і реалізації кар'єрних цілей, чітко усвідомлювати власний кар'єрний потенціал та будувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку.

Згідно з кар'єрно зорієнтованим підходом сучасна підготовка фахівців має на увазі формування в студентів уявлень про компетенції фахової кар'єрної підготовки, які дозволять їм розробляти й реалізовувати кар'єрний сценарій та маршрут, представляти особисту кар'єрограму. С.Могильовкін підкреслює значущість у цьому процесі особистісних чинників, своєрідних метакомпетенцій, як-от: кар'єрна самоефективність, інтернальний локус-контроль, адаптивність, готовність до змін та вміння вчитися, мотивація кар'єри. При цьому автор наголошує на особливій значущості усвідомлення суб'єктом своїх сильних і слабких сторін («кар'єрний інсайт») [7]. Зазначимо, що спрямованість сучасної професійної освіти на формування кар'єрних метакомпетенцій – універсальних соціально-психологічних характеристик, забезпечує ефективну кар'єрну самореалізацію.

Наприклад, для фахівця в галузі прикладної лінгвістики можливими сферами для професійної реалізації та побудови кар'єри можуть бути такі: у сфері освіти – учитель англійської мови як другої іноземної, ділової мови, мовознавства, міжнародний студентський радник, укладач каталогів та словників, адміністратор мовних програм, бібліотекар/архіваріус; у сфері бізнесу/промисловості – фахівець з крос-культурних комунікацій, спеціаліст з комп'ютерної мови, аналітик комп'ютерних систем та суміжних галузей, фахівець із розпізнавання мовлення та синтезу мови; у сфері управління – перекладач, диктор/коментатор, програмний спеціаліст інформаційного агентства, укладач прес-релізу, дослідник маркетингу та трудових відносин, аналітик, волонтер Корпусу Миру; у сфері мас-медіа – репортер/журналіст/оглядач, фахівець із комп'ютерного програмного забезпечення, аналітик громадської думки, редактор та ін. Як бачимо на прикладі, набуття філологами такої професійно значущої якості як конкурентоздатність зумовлене необхідністю практичної реалізації і регуляції ними систем професійних відносин, які підлягають конкуренції, притаманної сферам міжкультурної комунікації, перекладацьких і освітніх послуг. Системи професійних відносин є такі: «філолог – професія» (сфера професійного самовизначення, самопрезентації та кар'єрного зростання з метою досягнення соціального і фінансового добробуту); «філолог – ринок» (сфера соціального партнерства, соціально-рольової комунікації і управлінського спілкування, яка впливає на динаміку розвитку професійного іміджу й досягнення самоефективності); «філолог – замовник» (сфера ділового спілкування з клієнтами, які потребують певного сервісу задля задоволення своїх особистих потреб (міжкультурних, перекладацьких, освітніх), створення успішного професійного іміджу); «філолог – колеги» (сфера корпоративної культури, професійного спілкування, змагання, лідерства, суперництва, завоювання професійного авторитету й престижу); «філолог – міжкультурна комунікація» (сфера творчої самореалізації, вияву професійної (міжкультурної, перекладацької, лінгводидактичної, педагогічної, літературознавчої, народознавчої) майстерності) [4, с.187-189].

З урахуванням різних сфер професійної діяльності та професійних відносин актуалізуються пошуки нових напрямів удосконалення професійної підготовки філологів, зокрема: диверсифікація освітньо-професійних

програм з можливістю отримання додаткових спеціалізацій; гнучкий механізм формування змісту професійної підготовки з орієнтацією на вимоги ринку праці, роботодавців та потреби особистості; орієнтація змісту на фундаментальну інтегровану кар'єро зорієнтовану підготовку; впровадження сучасних інноваційних педагогічних технологій з різними режимами навчання; забезпечення зворотного зв'язку в освітньому процесі; високий рівень науково-методичного та інформаційного супроводу; розробки механізму фінансового супроводу навчання обдарованих студентів та їх працевлаштування, забезпечення професійного розвитку.

На підставі вивчення результатів досліджень та рефлексії власного досвіду встановлено, що забезпеченню ефективності організації професійної підготовки філологів сприяє науково обгрунтоване використання методологічних підходів, а саме: міждисциплінарного, культурологічного, компетентнісного, особистісного орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, акмеологічного, практико зорієнтованого та кар'єро зорієнтованого. У контексті визначеної проблеми розглянемо використання кар'єро зорієнтованого підходу. Кар'єро зорієнтований підхід – це нова парадигма сучасної філософії неперервної освіти, спрямованої на забезпечення мотивації особистості до професійного зростання та кар'єрної активності шляхом аналізу перспективності обраної професійної траєкторії щодо ступеня реалізованості своїх здібностей, інтелектуальних та практичних потреб, професійних амбіцій. Такий підхід спрямований на формування конкурентоздатності філологів на сучасному ринку лінгвістичних та освітніх послуг з урахуванням витрат освітніх ресурсів. Позитивна динаміка формування конкурентоздатності філологів у процесі професійної підготовки зумовлена успішністю реалізації певних організаційно-педагогічних умов та відповідним комплексом їх методичного забезпечення.

Організація освітнього процесу професійної підготовки філологів на засадах кар'єро зорієнтованого підходу передбачає створення цілісної системи, спрямованої на ознайомлення з можливостями реалізації кар'єри у сфері філології як в Україні, так і в інших країнах світу; створення умов для формування системи позитивних кар'єрних орієнтацій, кар'єрної зрілості, адекватних кар'єрних домагань, кар'єрної компетентності; сприяння розвитку кар'єрного потенціалу особистості із збереженням індивідуальності професійного стилю для кар'єрної самореалізації; забезпечення свободи вибору кар'єрного шляху. Важливе значення має розроблення освітніх програм з орієнтацією на потреби студентів та ринку праці, а також формуванню навичок самоменеджменту (самопрезентація, самореклама, саморефлексія).

Успішність підготовки майбутніх філологів до розвитку кар'єри забезпечується системою психолого-педагогічних умов і впливів, що уможливило повноцінний розвиток кар'єрного потенціалу особистості за рахунок формування психологічної готовності до цього процесу. Таким фактором впливу є психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх філологів до розвитку кар'єри. Психолого-педагогічний супровід розвитку кар'єри повинен сприяти послідовному розгортанню відповідних сторін суб'єктності майбутнього фахівця, а саме: інтернальності, незалежності, здатності до самовизначення, продуктивності у кар'єрному розвитку [3]. Основна мета психолого-педагогічного супроводу полягає у педагогічно-психологічному забезпеченні процесу формування готовності майбутніх філологів до розвитку професійної кар'єри через підвищення ефективності навчальної діяльності, професійне сприяння саморозвиткові особистості, психологічне діагностування, проведення педагогічно-психологічної корек-

ції. Психолого-педагогічний супровід у підготовці філологів до вибору професійної кар'єри виконує низку функцій, які поділяються на дві групи: перша група – цільові функції, що віддзеркалюють зміст педагогічних завдань; друга група – інструментальні функції, які забезпечують технологізацію цього процесу. До групи цільових функцій належать функції розвитку особистості, зокрема: інтелектуальна, мотиваційна, емоційна, волева, саморегуляційна, предметно-практична, екзистенційна. Завданнями цільових функцій є: розвиток самосвідомості та формування кар'єрного ресурсу майбутніх філологів. До інструментальних функцій слід віднести діагностичну, комунікативну, прогностичну і організаторську. Завданнями інструментальних функцій є: контроль динаміки рівня готовності майбутніх філологів до розвитку кар'єри та пошук оптимальних напрямів формування такої готовності.

У змісті психолого-педагогічного супроводу виокремлюють педагогічну та психологічну складову цього процесу. Педагогічна складова охоплює психологічну просвіту, проблематизацію змісту підготовки майбутніх філологів до розвитку кар'єри та використання інтерактивних методів навчання. Реалізація психологічної складової відбувається через діагностування готовності майбутніх філологів до розвитку кар'єри та проведення необхідної психолого-педагогічної корекції. Використання методик діагностування готовності до розвитку професійної кар'єри сприяє підвищенню ефективності цього процесу [9].

Психологічна просвіта сприяє систематичному, цілеспрямованому врахуванню психологічних особливостей майбутнього фахівця у побудові кар'єри, дослідженню психологічних умов майбутньої професійної діяльності, формуванню психологічної готовності до кар'єрної діяльності, що передбачає наявність необхідних психологічних характеристик, професійно важливих якостей, відповідного рівня позитивної мотивації; розвитку психологічної придатності до кар'єрної діяльності [10].

Важливим чинником є проблематизація змісту професійної підготовки філологів, що є засобом формування основ їхньої самоорганізації. Зміст навчальних предметів має містити матеріал, що обґрунтовує необхідність відкриття нового та передбачає можливість пізнавальної ініціативи. Це уможливить формування основ самоорганізації, саморозвитку та кар'єрного становлення майбутнього філолога. Для цього у зміст програм фахових дисциплін, зокрема необхідно ввести модулі «кар'єрної тематики» («Проектування кар'єри», «Ситуація успіху», «Самопрезентація» та ін.) та кар'єроформуючі тексти та техніки, які дають змогу студентів отримати максимум інформації про кар'єрний успіх у сфері філології; стимулюють пізнавальну активність щодо самопізнання себе як суб'єкта праці; формують вміння накопичувати, аналізувати й узагальнювати кар'єрний досвід з метою самокорекції та самовиховання; активізують процеси формування кар'єро зорієнтованої самосвідомості майбутніх фахівців, підвищують рівень їхньої рефлексивності, активності, усвідомленості розвитку кар'єри.

Для ефективної організації процесу підготовки філологів до розвитку кар'єри важливими є використання інтерактивних методів та технологій, де об'єктом технологізації стають особистісні зони професійного розвитку майбутнього фахівця, способи й засоби його професійного становлення. Забезпечення спільної продуктивної діяльності значно підвищується за рахунок проведення ділових зустрічей із професіоналами, кру-

глих столів, майстер-класів, тренінгів, конференцій тощо. Зокрема ефективним є кар'єрне консультування фахівцями студентів щодо проблем підвищення професійної ефективності, подолання стресу, співвіднесення внутрішніх ресурсів із зовнішніми можливостями, усвідомлення власних переваг і недоліків, формування уявлення про професіонала.

Практика показує, що створення нестандартних умов навчальної та квазіпрофесійної діяльності, зокрема самостійне виконання творчих завдань, систематизація практичного досвіду, участь у професійних конкурсах, форумах, асоціаціях тощо, сприяють розвитку творчої активності, готовності до професійного самовизначення та неперервного саморозвитку. Використання проблемних методів активного навчання (дискусії, ділові ігри, навчальні ситуації, стандартні та нетипові проблемні завдання, проектний метод, тренінги («Побудова особистісної стратегії успіху», «Дорожня карта кар'єри», «Лідерство», «Управління конфліктами», «Мої можливості – це синтез здібностей» та ін.), сприяє підвищенню цільової активності особистості, розвитку її самооцінки, позитивної Я-концепції, рефлексії з суб'єктивним відчуттям успіху діяльності, дій спрямованих на досягнення вершин «акме» в професії або кар'єрі. Ці методи дозволяють повною мірою врахувати пізнавальні мотиви студентів, їхні інтереси, перетворювати особистий досвід в систему наукових уявлень і знань. В результаті підвищується інтерес до пізнання і вивчення навчальних дисциплін, мотивація до самостійного одержання знань, ступінь включеності студентів в освітній процес. До інноваційних технологій можна віднести технології ігromodelювання, метод проектів, консультування, тренінгові технології, технології розвивального навчання, технології особистісно зорієнтованого навчання.

У підготовці майбутнього філолога до розвитку кар'єри зоною безпосередньої активності особистості є освітнє середовище, що уможливило використання технологій професійної реальності, які ґрунтуються на активній участі майбутніх філологів у реалізації творчих проектів разом із громадськими та міжнародними організаціями. Важливе значення мають розроблені стратегії заохочення майбутніх філологів до дослідницької діяльності, участі у міжнародних проектах, стажування та міжнародний обмін студентами. Саме в рамках такого освітнього середовища можливий неперервний саморозвиток і кар'єрна самореалізація активної і творчої особистості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Кар'єро зорієнтований підхід – це нова парадигма неперервної професійної освіти, спрямована на забезпечення мотивації студентів до особистісно-професійного зростання та кар'єрної активності шляхом аналізу адекватності й перспективності обраної професійної траєкторії щодо ступеня реалізованості своїх здібностей, інтелектуальних та практичних потреб, професійних амбіцій. Професійна підготовка філологів на засадах кар'єро зорієнтованого підходу – це неперервний процес формування в них конкурентоздатності, що відображає позитивну динаміку змін сформованості професійної компетентності та кар'єрної орієнтації. Позитивна динаміка формування та розвитку готовності філологів до кар'єри досягається завдяки використанню науково обґрунтованих та забезпеченню належного психолого-педагогічного супроводу цього процесу. Створення найбільш ефективних організаційно-педагогічних умов для системного розвитку кар'єрного потенціалу філологів визначає подальші напрями наукового пошуку.

Список використаної літератури

1. Борисюк А.С. Професійна кар'єра як соціально-психологічний феномен: [етапи, типи проф. кар'єри] / А.С.Борисюк

- // Проблеми заг. та пед. психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2007. – Т. 9, ч. 4. – С. 94-101.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
 3. Калениченко Р.А. Психологічні аспекти індивідуальної кар'єри: [осн. мотиви, типи, стадії та етапи вибору кар'єри] / Р.А.Калениченко // Проблеми та перспективи формування нац. гуманіт.-техн. еліти: зб. наук. праць / АПН України, Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». – Х., 2006. – Вип. 9/10. – С.129-135
 4. Колесниченко Н.Ю. Професійна підготовка бакалаврів романо-германської філології в системі університетської освіти: теоретичні і методичні засади: Монографія / Н.Ю.Колесниченко. – Одеса: ВМВ, 2014. – 312 с.
 5. Маркова А.К. Психологія професіоналізму / А.К.Маркова. – М.: Междунар. гуманіт. фонд «Знання», 1996. – 312 с.
 6. Міропольська М.А. Професійна орієнтація як основа формування та побудови професійної кар'єри / М.А.Міропольська // Бюл. Ін-ту підготов. кадрів держ. служби зайнятості України. – 2004. – № 2. – С.17-19.
 7. Могилевкин Е.А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг / Е.А.Могилевкин. – СПб.: Речь, 2007. – 336 с.
 8. Москаленко О.В. Акмеология профессиональной карьеры личности: [учебное пособие] / О.В.Москаленко; [ред. А.А.Деркач]. – М.: РАГС, 2007. – 352 с.
 9. Нагорная А.Г. Формирование готовности к планированию профессиональной карьеры у студентов вуза: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Нагорная Анна Георгиевна. – СПб., 2011. – 250 с.
 10. Тихомандрицкая О. А. Социально-психологические факторы успешности карьеры [Электронный ресурс] / О.А.Тихомандрицкая, А.М.Рикель // Психологические исследования: [электрон. науч. журн.]. – 2010. – № 2(10). – Режим доступа: <http://psystudy.ru>
 11. Цариценцева О.П. Карьерные ориентации современной молодежи: теория, эксперимент, тренинг: [монография] / О.П.Цариценцева. – Оренбург: УНБ им.Крупской, 2009. – 186 с.
 12. A dictionary of business and management / [editor Jonathan Law]. – 4th edit. – Oxford: University Press, 2006. – 568 p.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2017 р.

Иконникова Марина

кандидат филологических наук, доцент
доцент кафедры иностранных языков

Хмельницкий национальный университет, г.Хмельницкий, Украина

КАРЬЕРООРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ФИЛОЛОГОВ

У статті розкрито особливості використання кар'єроорієнтованого підходу в професійній підготовці філологів. Акцентовано увагу на складових освітнього процесу, організованого на основі кар'єроорієнтованого підходу (психологічного, педагогічного, технологічного, діагностичного). Акцентовано увагу на необхідності удосконалення психолого-педагогічного супроводження при формуванні готовності філологів до розвитку кар'єри на основі проблематизації змісту навчальних дисциплін, використання інтерактивних методик і технологій.

Ключевые слова: карьера, карьероориентированный подход, профессиональная подготовка, филолог, психолого-педагогическое сопровождение.

Ikonnikova Maryna

Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Foreign Languages
Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

CAREER-ORIENTED APPROACH IN THE THE PROCESS OF PHILOLOGISTS' TRAINING

The article reveals the peculiarities of using career-oriented approach in the the process of philologists' training. Special attention is paid to the components of educational process, organized on the basis of career-oriented approach (psychological, pedagogical, content, technological and diagnostical). There have been described the necessity of improving the psychological and pedagogical support of forming the philologists readiness to career on the basis of problem-oriented content, usage of interactive methods and technologies, diagnostic tools. The analysis of methodological approaches to philologists' professional training (axiological, synergistic, culturological, anthropocentric, competency-based, systemic, activity-based and personality-oriented) has been conducted. Basic principles of these approaches and the expediency of their use in professional training of philologists have been characterized.

Key words: career, career-oriented approach, professional training, philologist, readiness to career development, psychological and pedagogical support.